

Het breed Moderamen wordt gemachtigd de generale regeling voor het Instituut voor sociologische onderzoekingen en kerkelijke statistiek (Ord. 1-27-8) vast te stellen.

Aan de orde komt nu het rapport van Dr. K. H. E. Gravemeyer over zijn bezoek aan Zuid-Afrika. Van de conclusies van dit rapport wordt kennis genomen. Het Moderamen zal voor het uitwerken hiervan zorg dragen.

Een brief van „Kerk en Wereld”, betrekking hebbende op de wijziging van de statuten van „Kerk en Wereld”, wordt aan het breed Moderamen gedelegeerd.

Bij de rondvraag komen aan de orde de plannen van de Regering, inzake de uitbreiding van de Zondagsarbeid.

De Raad voor „Kerk en samenleving” is met deze zaak bezig.

De Raad voor de zaken van „Kerk en Theologie” houdt zich bezig met het probleem van hervorming en katholiciteit.

Gevraagd wordt nog naar de reis van de heer F. A. Stroethof in West-Duitsland, in verband met gebedsgenezing.

Het Moderamen van de Generale Synode heeft reeds advies gevraagd aan de Raad voor „Kerk en Ziekenzorg”.

De Praeses sluit de vergadering, terwijl de assessor Psalm 98 leest, voorgaet in dankgebed en laat zingen Psalm 98: 1, 2 en 3.

W. J. DE WILDE,
assessor.

STEMMEN UIT DE KERK

Barth over de oorlog

Barth in K.D. III, 4 over de oorlog.

Ik wil dit artikel beginnen met een kort overzicht van de bladzijden 515—538 uit het laatste deel van Barths „Kirchliche Dogmatik”. Volledigheid kan ik hierbij niet betrachten — het moet slechts bij enkele notities blijven.

Barth ziet duidelijk de maatschappelijke achtergronden achter de moderne oorlog: het gaat eigenlijk om kolen en kali, om erts, olie en rubber.... (517). Oorlog-voeren betekent: het moedwillig doden van zoveel mogelijk mensen (518). Barth stelt de vragen: Moet in de oorlog niet op een zo groot mogelijke schaal ongeveer alles gedaan worden wat God verboden heeft? Moeten de oorlogvoerenden niet, om doelmatig te kunnen doden ook stelen, roven, brandstichten, liegen, bedriegen en lasteren en helaas, ver van huis „auch huren”? (520).

Het rigoureuze neen van de pacifistische ethiek is, aldus Barth, bijna overweldigend sterk (520, 524, 527).

Omdat zó de realiteit van de oorlog is, daarom mag de oorlog niet als een normaal element van de rechte staat worden erkend. Hij is een „opus alienum” van de staat (522). De normale taak van de staat is: menselijk leven in stand te houden en te bevorderen.

De christelijke ethiek kan niet luid genoeg waarschuwen, dat deze massale dóding in de oorlog massamóord kan zijn (522). Zij moet niet ophouden de volken en de regeringen toe te roepen, dat het niet om de oorlog, maar om de vrede gaat! (525).

Maar, aldus Barth, een volk en zijn staat kan „in jene schlechtin abnormale Lage des Notstandes” geraten, dat het in zijn „Dasein” bedreigd wordt (527). Een gerechtvaardigde reden om oorlog te voeren is alleen deze (Barth wijst vele zogenaamde rechtvaardigingen af): dat een volk en een staat het niet ernstig kunnen verantwoorden, de zelfstandigheid prijs te geven (528). Immers: aan de mensen, die tot een bepaald volk behoren, kan iets toevertrouwd zijn dat ze niet mógen prijsgeven, dat hun waardevoller moet zijn dan hun eigen leven (529).

Wanneer een staat een verdrag gesloten heeft met een andere staat, dan zal hij in geval van nood moeten bijspringen. De christelijke ethiek zal, nadat alles gezegd is wat te zeggen is over de rechte vrede en de praktische vermijdbaarheid van de oorlog, verder ronduit moeten zeggen: Wanneer het Gebod Gods aldus luidt, dat een volk, dat in een dergelijke noodtoestand geraakt, zich verweren moet, welnu, dan mag het zich niet alleen, dan móét het zich weren! En zo is het ook mogelijk, dat een volk zich, in vreedetijd móét bewapenen (529).

Waar men de „rechtvaardige oorlog” in ge-hóórzaamheid (en dus met een goed geweten) waagt, daar zal men hem ook in gelóóf (en dus met blijde beslistheid, zonder bedenken) wagen (530).

Juist de Kerk, die haar ja tot de oorlog niet gemakkelijk heeft uitgesproken, zal, wanneer zich het zeldzame, zeer zeldzame geval van de rechtvaardige oorlog voordoet, in staat zijn om de mensen te zeggen dat zij, hoewel ze nu doden

moeten, toch geen moordenaars zijn, maar dat zij ook in dit opus alienum van de staat, Gods wil mogen en moeten doen (531).

De staat kan van de enkeling de verantwoordelijkheid niet afnemen. De Kerk moet tot de enkeling zeggen: gij zijt gevraagd; het gaat er om of gij als doder gelijk zult hebben, of als moordenaar ongelijk (532).

Daarna schrijft Barth nog uitvoerig over de algemene dienstplicht en de dienstweigering — hierop in te gaan zou dit artikel veel te lang maken.

Enkele opmerkingen.

Wanneer ik nu enkele opmerkingen maak over Barths uitspraken in K.D. III, 4 over de oorlog, dan moet ik deze hier wel tot de m.i. belangrijkste beperken.

1. De vraag moet gesteld worden of de God, van wie Barth zegt, dat Zijn Gebod ons beveelt ons te weren, de God is die wij door Jezus Christus kennen. Immers: S. 517—520 heeft Barth gezegd wat dit „ons weren” betekent, wat oorlog concreet is. Mogen wij van de God, die wij door Jezus Christus kennen, op grond van de ons geopenbaarde Waarheid, verwachten, dat Hij *hele volken* beveelt, andere volken te vernietigen en uit te moorden? Wij moeten de Realiteit van Kruis en Opstanding (en de daarbij van ons gevraagde geloofsgehoorzaamheid) en de realiteit van de oorlog niet uit het oog verliezen.

Ik kan het niet anders zien: Barth heeft een *deus alienus* ingevoerd om dit *opus alienum* van de staat acceptabel te maken.

2. Over de middelen van de moderne oorlog spreekt Barth, nadat hij zijn keuze heeft gedaan vóór de „rechtvaardige oorlog”, nergens. Alweer: hier wordt de realiteit geweld aangedaan (vgl. mijn eerste artikel).

Barth en de zijnen moeten een antwoord geven op de vraag: zijn *alle* middelen geoorloofd?, want dat is het karakter van de moderne oorlog. Duidelijker: zijn *alle* middelen geoorloofd voor een volgeling van Jezus Christus?

3. Barth spreekt over de „seltene, sehr seltene Fall des gerechten Krieges” (S. 531). Maar twee bladzijden te voren heeft hij al gezegd, dat hij, wanneer de Zwitserse Eedgenootschap zou worden aangevallen, dit geval aanwezig achtte!

Het is mij een raadsel hoe Barth niet ziet, dat hier allerlei niet-christelijke invloeden zijn blik verduisteren. De heiliging van de „vaterländische, volksmässige Blickrichtung” (329) is bij zijn oordeel, waar het Zwitserland betreft, toch wel afwezig. Heeft Barth geen ogenblik overwogen dat zijn uitspraak (bedoeld als kritiek op de geborneerde liefde tot het eigen volk!): „Man nimmt für sich selbst in Anspruch, was man dem anderen nicht zubilligt” (338) zich juist op S. 529 tegen hemzelf keert?

4. Barth spreekt, waar het over de rechtvaardige oorlog gaat, gelijk elders, van een Notstand,

een Grenzfall, een ultima ratio. Ook bij de zelfmoord (467—470), de abortus (475—482), de noodweer en het doden van de aanvaller (493—499) erkent Barth grensgevallen, waarbij het door God verbodene tot het door God gebodene kan worden.

Maar hier rijzen toch wel grote theologische moeilijkheden. Barth zegt: „Die Möglichkeit des Grenzfalls ist hier wie sonst die besondere Möglichkeit Gottes selbst” (470). Elders (495) zegt hij, dat wij God ruimte moeten laten om aan de mens ook „direkte Weisungen zu geben”. De vraag moet gesteld of wij vanuit deze beweringen ethische gevolgtrekkingen mogen maken, die wij dan tot „gebod Gods” verheffen. Is het niet beter, dat wij ons aan het ons geopenbaarde Gebod Gods houden en alles wat daar tegen ingaat als (vaak begrijpelijke) ongehoorzaamheid beschouwen? Arglistig is het mensenhart.... we maken vlug van de nood een deugd, en van een ongeloofs- en ongehoorzaamheids-uiting onzerzijds een „besondere Möglichkeit Gottes selbst”. Barth zegt zelf, naar aanleiding van de zelfmoord (468) dat dit alles gevaarlijk is. Ik geloof, dat wij dit gevaar moeten vermijden omdat het roekeloos is om buiten de God-der-Openbaring om, nieuwe Geboden Gods te creëren, wier inhoud lijnrecht tegen de ons geopenbaarde geboden ingaan. Niet de Deus absconditus, maar de Deus revelatus, geeft ons Zijn geboden.

5. Verder moet het ons wel opvallen, dat de ruimte voor het grensgeval bij zelfmoord en het doden van de aanvaller uit noodweer heel gering is. Bij abortus wordt de ruimte ontzaglijk klein (480—481). Het gaat in al deze gevallen bovendien steeds om de beslissing van een enkeling ten opzichte van zichzelf of een andere enkeling.

Wanneer het dan echter over de moderne oorlog gaat, dan blijkt de ruimte aanmerkelijk groter (men denke aan Barths uitspraak over de rechtvaardige oorlog, als het nú om Zwitserland gaat, S. 529), terwijl de zonde die bedreven wordt geen grenzen heeft: Barth zegt zelf dat de oorlogvoerenden op een zo groot mogelijke schaal ongeveer alles moeten doen wat God verboden heeft (520). En dat terwijl Barth S. 519 uitdrukkelijk zegt, dat ten aanzien van de oorlog een nóg strengere reserve en voorzichtigheid in acht genomen moet worden dan met betrekking tot zelfmoord, abortus, enz.

Zelfs bij Barth is te bemerken dat men tot allerlei inconsequenties komen moet, dat alle inzicht in proporties wordt verduisterd, wanneer men de moderne oorlog — als een gebod Gods! — meent te mogen aanvaarden.

6. Gevraagd moet worden of ten aanzien van de moderne oorlog de onderscheiding, die Barth maakt tussen Massentötung en Massenmord (522) nog wel een reële en zakelijke onderscheiding is. Is het niet veeleer een scholastische, abstracte onderscheiding?

De acties in Korea — officieel heerst hier geen oorlog — werden lange tijd in Amerika aangeduid met de naam: *Operation Killer*, omdat massale slachtingen onder de Chinezen en de Noord-Koreanen moesten worden aangebracht. Is dit nu Massentötung of Massenmord?

Men stelle zich voor — voor zover dit althans mogelijk is zonder de grens van de waanzin te bereiken — wat het betekent wanneer opgejaagde, voor hun leven vechtende en daarom iedere tegenstander vernietigende collectiviteiten op elkaar worden losgelaten! Massentötung of Massenmord?

Barth opereert hier met begrippen, die ten enenmale op de *realiteit* van de moderne oorlog niet passen.

7. Tenslotte: Is de reden, die Barth noemt voor een „rechtvaardige oorlog” (527—529) niet heel zwak en aanvechtbaar? Welke Kerk is in staat om deze reden te wegen? Een systematische, de geest des volks vergiftigende propaganda, gaat aan elke oorlog vooraf. Barth weet daarvan (S. 527) — de Kerk moet dan „der ruhige Ort” zijn, waar het kritische geluid wordt gehoord. Maar waar was die Kerk (ik vraag niet naar enkelingen, maar naar de Kerk) te vinden tijdens de tweede wereldoorlog?